

JÓSZAI ÁGNES

ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS
Adaptív újrahasznosítás

T É Z I S F Ü Z E T

- Szerző
- Értekezés címe
- Mestermunka
- Témavezető
- **Jószai Ágnes**
  - **ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS - Adaptív újrahasznosítás**
  - **Maribori Új Művészeti Galéria**, nemzetközi tervpályázat I. díjas terve, 2010
  - **Fejérdy Péter DLA**
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola 2020

Meglévő terek újjáélesztése, új tartalommal való felruházása, s ezáltal a természetes avulástól, a teljes enyészettől, esetleg a bontástól való megóvásuk: ősidők óta jelen levő praktikus eljárás az építészetben. Az előregedő épületállomány kezelési kényszere azonban nem mindig hálás feladat. A sűrű városi tér egyes vagy csoportos, kitüntetett avagy szövetszerű elemeinek megtartására irányuló nyomást ennek ellenére lehetőségként is tekinthetjük – meglepő, innovatív megközelítések és újszerű tervezői készségek kialakítására nyíló esélyként.

Az 'adaptive reuse' vagyis az 'adaptív újrahasznosítás' mint kortárs építészeti tervezési módszer szükségszerűen egyre inkább reflektorfénybe kerül, miközben a célzottan újat létrehozó építésekétől elkülönülő, önálló tervezési eszköztárrá válik. Dolgozatom ezen átfogó témát egy kisebb szelet kiemelésével tárja fel, olyan beavatkozások vizsgálatával, melyek meglévő terekben új kiállítótereket hívnak életre.

A továbbépítés, újrarajzolás gesztusa, az egyéni szóhasználattal átváltoz(tat)ásnak keresztelt tervezési elv éppannyira elméleti mint amennyire gyakorlati. Az átfogó kép megalkotásához áttekintem fogalmi alapvetéseit, a hasonló, meglévővel operáló építészeti eljárásokat és módszertanokat. Láttatom, hogy – ha nem is minden esetben, de – az újrahasznosítás önállóan helytálló stratégia lehet, mely éppen alkalmazkodó mivolta révén emelkedik magasabb rangra, mint az egyszerű funkcióváltások.

A módszerrel kéz a kézben járó értékfókuszúság és a hitelesség keresésének igénye abból fakad, hogy az újrahaznosítás elmélete táplálkzik az elmúlt évszázadok és a jelenkor műemlékvédelmi diskurzusból. Ugyanakkor hatással is van rá: az adaptív újrahaznosítás elmélete változ(tathat)ó értékzempléletet ígér örökségvédelmi kérdésekben. A hagyományos műemlékvédelmi értékkegóriák megreformálásának szükségességét, új típusú értékkegóriák keresésének igényét vetíti előre. Hozománya, hogy a gyakorló építész nézőpontja egy folyamatos „kincskereső éberséggel”, örökségvédelmi elhivatottsággal párosul.

Képzőművészeti múzeumok, kiállítóterek, kultúrát befogadó terek szűkebb tartományára összpontosítva elkerülhetetlen annak vizsgálata, mit jelent, mit közvetít egy múzeum ma. Szerepkörük, kultúraátadó kihívásuk változásának nyomán kirajzolódik, hogy ezen intézménytípusnak, illetve intézménytől függetlenül bármilyen kiállítóternek is folyamatos alkalmazkodóképességről kell tanúbizonyoságot tennie, éppúgy ahogy az adaptív építészetnek is.

Különböző tipológiák mentén érzékeltethető az újjáépített építészeti példák – és azon belül az újragondolt kiállítóterek – gazdag tárháza, léptékbeli változatosságuk, egyedi és általános tulajdonságaik, továbbá az adaptív újrahaznosítás munkamódszerének eszköztára.

A módszer önmagában még nem záloga a minőségi építészetnek, ám kiemelkedő esettanulmányok vizsgálatával a dolgozat kiemel hét olyan fogalmat (rétegződés, anyag- és tárgyszerűség, feszültség/egyensúly, emlékező tér, rom-megítélés és végül a műtárgy és tárló viszonyának vizsgálata) melyeket szem előtt tartva értékfókuszlettel ruházható fel a tervezendő kiállítóter, a megújítandó tér, és olyan régi-új ötvözetek születhetnek, melyeknél a végeredmény inspirálóan gazdag.

A desztillált szempontok, a rendszerezési kísérletek számomra – és talán más gyakorló tervezők számára is – hasznos támpontokat adnak az adaptív újrahaznosításban rejlő lehetőségek gyakorlati meg tapasztalására, további feltérképezésére.

I. TÉZIS

ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS = ELKÜLÖNÜLŐ ELV

Az adaptív újrahasznosítás egy egyre inkább teret nyerő, önállóvá váló tervezési elv, mely kiemelkedik a különféle „re-” eljárások köréből, fokozatosan elkülönül az új építések módszertanától. Mélyebb értelmű, mint egy egyszerű funkcióváltás: alapköve mindig a meglévő hely/épület/infrastruktúra, fókuszában azonban nem a rendeltetésbéli változás előidézése áll, hanem a használhatóság helyreállítása, meggyógyítása annak előzetes megszakadása, elvesztése után.

Az eljárás minden esetben funkcionális és fizikai komponenst is érint: az épített forma alakulása és a funkció idomulása egy párhuzamosan zajló, kölcsönös, mindkettőnek előnyére váló folyamat.

A beavatkozások mélysége a minimálistól a radikálisig, azok köre az elenyészőtől az átfogóig terjedhet.

2. TÉZIS

ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS = ÉLŐ ÖRÖKSÉG

Az adaptív újrahasznosítás élő örökséget keres, képez és kezel: régi vagy új közti döntés vagylagossága helyett a régi és új szimbiotikus egyesítéséből fakadó értéktöbbletben, időtálló, egymást hitelesítő összefonódásukban hisz.

Az adaptív újrahasznosítás jelenkori elmélete és gyakorlata összeházasíthatja a műemlékek és a nem védett épületek megítélését. Közös halmazzá teheti bárminemű, értékhordozónak tekintett meglévő elem örökségi alapon való szemlélését és a jogilag védett emlékek hitelességen alapuló, de rugalmasabb használatának gyakorlatát.

Érték- és jelentéskereső folyamata a múlt lenyomatainak rétegzett vizsgálatából, a hitelesség összetevőinek feltérképezéséből áll, mely az új használat horgonyává, referenciájává válhat.

3. TÉZIS

ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS = TÜKÖR

Az adaptív újrahasznosítás reflektáló, elválaszthatatlan az őt körülvevő időbeli és térbeli változásoktól. Ezen építészeti szemléletmódnak és a kortárs muzeológiának a kihívásai és etikai síkra tolódó alapállásuk párhuzamba állíthatóak. Szolgáltatuk azonos: a kulturális tükörtartás.

Az átváltoz(tat)ással életre hívott sokoldalú, egyéni hangulatú és szellemiségű, karakteres kiállítóterek a bennük megjelenő kiállítási koncepciókra, a műtárgyak számára, jellegére is hatással lehetnek, azokkal újfajta párbeszédet kezdeményezhetnek, akár hely-specifikus műalkotásokat fogadnak be, akár változó kiállítási anyagok háttéréül szolgálnak. A befogadó tér, annak kortárs építészeti továbbírása, és maga a műalkotás háromszorosán sokszorozódó, mélyreható tükröződés tanúivá válhatnak.

4. TÉZIS

ÁTVÁLTOZ(TAT)ÁS = ÉRTÉKMENTŐ FOLYTONOSSÁG

Az adaptív újrahaznosítás szellemiségben megvalósuló építészeti beavatkozások köre rendkívül szerteágazó. Megtalálható azonban közös fókuszpontjuk: az értékmentés, az identitásbeli folytonosság és stabilitás átörökítése, a múlt és a jövő közti kapcsolati szál kifeszítése.

Egy adott beavatkozást az átváltoztatás mértéke hangsúlyozottan jellemez: aszerint, hogy a teljes megőrzéstől a teljes átalakításig terjedő képzeletbeli skálán a rendeltetés, a fizikai beavatkozás, az anyag- és szerkezetváltozás hova hangolódnak. A módszer essenciája az alkalmassá tétel és a rugalmas alkalmazkodás: felruházni a tereket azzal a képességgel, hogy a feljavítási folyamatban sorra jelentkező követelményeknek változékonyan, a jövőre is vonatkoztatott nyitottsággal feleljenek meg.

